

נר שבת לשון זכר, נר חנוכה לשון זכר

הנחתו היה צריך להכתב "נר אחר". ובאמת גורסים כתב יד מיזנון ורבינו חננאל "נר אחר", והנה נמצא דוקא זה מאשר את דברי.

יותר קשה להוכיח שגורם שבת לעולם זכר, כי בדרך כלל אין לסמך על דפוסיו בדייקי דקדוק. וכל זאת נצליח בכמה מקרים לברר את הגרסה הנכונה.

בשבת מ"ד ע"א כתוב בדפוסיו: "ככתת מותר לטלעל"ה". אך המעיין בדקדוקי סופרים יורכה שהגרסה משוכנעת. גם החוספתא, רבנו חננאל, ר"ף, רא"ש וספר העתים — כולם גורסים "כתת מותר לטלעל"ה". גם החוספות המוכרים לע"ב (קרושין ב' ע"ב) מביאים מאמר זה כהוכחה שגורם הוא זכר. בשבת מ"ז ע"ב נשנה מאמר זה ושוב הוא משובש ושוב גורם רבינו חננאל את הגרסה הנכונה.

בשבת כ"ב ע"ב נאמר על מגורת המקדש: "זה נר מערבי שנותן בת שמו כמדת חבורתיה וממנו היה מדליק ובה היה מסיים". "נר מערבי" נאמר, ולא "מערבית". מכאן שכל המימרה שובשה כשכתובה בלשון נקבה. שהרי אין להניח ששם עצם ישמש במשפט אחד פעם לשון זכר פעם לשון נקבה. אמנם יש דוגמאות מעטות לכך במקרא, — אשר רש"י מוכיחן בבראשית ל"ב ט' — אך לא כן בלשון חכמים. ובאמת אומרת המשנה בתמיד א' א' (וכן הגמרא שם): "ומצא שני גרות המורחיים דולקים וכי' שממנו היה מדליק וכי' מצאו שכבה מדשגו" וכי'. ברור שבמסכת שבת שם יש לגרס כמסכת תמיד.

ברכות נ"ג ע"ב: "היה לה ל' נר שמונה". מאמר זה לכאורה מפרך את הנחתו, אך בדקדוקי סופרים יש גרסה הגורסת "היה אור שמונה". בתוספתא, תוצאת צוקרמנדל, גורס כ"י אורפורט "היה לו נר שמונה" והלא תוספתא זאת היא המקור למאמרנו בברכות.

מפליא שר' יעקב עמדן זצ"ל אומר כאן בהגהותיו: "נר לשון זכר ונקבה בלשון חכמים" ואינו מוכיח את החוספות בקדושיין וכוונתו שכבר דנו בה. כידוע משוכנעות לדאבוננו גרסות ספרנו כל כך, עד שאין זה מבריע שיימצאו פה ושם מאמרים בהם נר משמש לשון נקבה. כך למשל סוטה כ"א ע"ב: "נר אינה מגינה". אם אין כאן שובש הרי זה חריג ואין בכחו לערער את הנחתו. החת"ס שורצים להביא ראיה שגורם משמש גם בלשון נקבה מביאים רק את הגמרא בשבת כ"א ע"א ואף לא מאמר אחד נוסף. דבר זה יכול בעקיפין לשמש אשור לדברי.

מפליא שר' יעקב עמדן זצ"ל אומר כאן בהגהותיו: "נר לשון זכר ונקבה בלשון חכמים" ואינו מוכיח את החוספות בקדושיין וכוונתו שכבר דנו בה. כידוע משוכנעות לדאבוננו גרסות ספרנו כל כך, עד שאין זה מבריע שיימצאו פה ושם מאמרים בהם נר משמש לשון נקבה. כך למשל סוטה כ"א ע"ב: "נר אינה מגינה". אם אין כאן שובש הרי זה חריג ואין בכחו לערער את הנחתו. החת"ס שורצים להביא ראיה שגורם משמש גם בלשון נקבה מביאים רק את הגמרא בשבת כ"א ע"א ואף לא מאמר אחד נוסף. דבר זה יכול בעקיפין לשמש אשור לדברי.

מפליא שר' יעקב עמדן זצ"ל אומר כאן בהגהותיו: "נר לשון זכר ונקבה בלשון חכמים" ואינו מוכיח את החוספות בקדושיין וכוונתו שכבר דנו בה. כידוע משוכנעות לדאבוננו גרסות ספרנו כל כך, עד שאין זה מבריע שיימצאו פה ושם מאמרים בהם נר משמש לשון נקבה. כך למשל סוטה כ"א ע"ב: "נר אינה מגינה". אם אין כאן שובש הרי זה חריג ואין בכחו לערער את הנחתו. החת"ס שורצים להביא ראיה שגורם משמש גם בלשון נקבה מביאים רק את הגמרא בשבת כ"א ע"א ואף לא מאמר אחד נוסף. דבר זה יכול בעקיפין לשמש אשור לדברי.

נר שבת לשון זכר, נר חנוכה לשון נקבה

שם העצם נר, משמש במקרא לעולם לשון זכר. אבל בלשון חכמים — במשנה ומלמוד — פעמים זכר ופעמים נקבה. וכבר העירנו על כך החת"ס בקדושיין ב' ע"ב ר"ק קשת, הגיגה כ"ה ע"א ד"ה כנולילא.

אם נטיב לעיין, נמצא שגם בתלמוד נקטו בענין זה לפי שיטה. נר סתם או נר של שבת — לעולם זכר גם בלשון חכמים. רק נר חנוכה לכדו משמש לשון נקבה, וטעם לדבר, ומצדק הוא מבחינה לשונית. טפלי הסמיכות מוסיים בדרך כלל במינים ובמספרם לפי הנוסח. אך יש יוצאים מכלל זה אפילו במקרא, ונמצא שמינו של הנשוא ומספרו נקבעים לפי הנוסח אם הוא עיקר הביטוי. במשנה ובתלמוד תופעה זאת נפוצה יותר. כך חזרות המשנה בסנהדרין ב' ד' ושונה "ספר תורה" כמה פעמים בלשון נקבה, כי — תורה עיקר. [עיין תוספות וס' טוב שם, המזכיר את דבריהם י"ז ט"ז].²

אמתו דבר הוא "נר חנוכה". הנוסח — חנוכה — הוא עיקר לכן גם אמרים האחרונים שיש לכרך על "נר חנוכה", ולא על "נר של חנוכה" (ראה "פרי חדש" סי' תרע"ז, וגם "שערי תשובה" שם יג, "שדי חמד" אסיפת הדינים מע' חנוכה את כ). אך על נר שבת יש לכרך "נר של שבת". הגמרא בשבת כ"ט ע"ב ורש"י שם מביאים תבדל זה של נוסח. גם אלה שאינם רוצים להשמיט את החבה "של" פברכה נר חנוכה, מברילים בין שבת לחנוכה ובחזר את הנוסח "שלהחנכה" בתבה אחת, לעומת "של שבת" בשתי תבות נפרדות. (ראה מגו אברהם סימן תרע"ז) שם השל"ה ובאוזן שם). נר חנוכה לא היה בנמצא כלל לולא חנוכה, שהרי אין לנו רשות להשתמש בו, אך נר שבת הוא נר כלל הנרות אלא שתודלק לכבוד שבת. מכאן ש"חנוכה" היא עיקר הבטוי ולפינו מוסיים טפלין.

נשאר לנו להביא ראיות שגורם חנוכה משמש לעולם לשון נקבה ונר שבת זכר. כמעט כל הגאמר על נר חנוכה, נאמר במסכת שבת בדפים כ"א—כ"ד ושם נר לשון נקבה. פעם אחת (כ"א ע"ב) נאמר "צריך נר אחרת" על נר סתם, ולפי

1 עיין דקדוקי גזויות 146,1 סעף 1146.
2 עיין "קטת הסופר", דפוס בארשפעלד, 1902, ד' א. ובתוספתא הגר"ש גתנון ז"ל.